

Historia tieteenä -vuoropuhelu jatkuu

Historiallisen Aikakauskirjan kuluvan vuoden ensimmäisessä numerossa ilmestyi vuoropuhelu "Historia tieteenä". Keskustelun aloittaneet Henri Hannula ja Ahto Apajalahti kirjoittivat jatko-puheenvuoron, jossa he kommentoivat Anna Sivulan ja Jouni-Matti Kuukkasen kommenttipuheenvuoroja. Kommenttipuheenvuoro ilmestyi alun perin *Historiallisen Aikakauskirjan* kotisivuilla 29.5.2020.

Koska erityisesti professori Anna Sivula oli näkökulmaamme kohtaan kriittinen, keskityimme hänen puheenvuoroonsa. Siitä voi päätellä, ettemme onnistuneet kontekstualisoimaan artikkeliamme riittäväällä tavalla. Siksi tarkennamme joitakin puheenvuoromme lähtökohtia.

Viel' elää (iso)isäin henki

Sivula esittää Jorma Kalelan, Heikki Ylikankaan ja Markku Hyrkkäsen tieteenalamme "isoisina", ikään kuin heidän näkökulmansa olisivat vanhentuneita ja voitaisiin sellaisina sivuuttaa.

Itse asiassa Kalelan *Historiantutkimus ja historia* (Gaudeamus 2002) oli vielä muutama vuosi sitten historian syventävien metodiopintojen opintovaatimuksissa Helsingin yliopistolla, allekirjoittaneiden opiskeluaikana. Lisäksi Kalela on viime vuosina kirjoittanut johdantoartikkelin historiantutkimuksen teoreettisuutta käsittelevään teokseen (*Menneisyyden rakentajat*, Gaudeamus 2018) ja historiantutkimuksen etiikasta (*Historiantutkimuksen etiikka*, Gaudeamus 2017).

Ylikankaan taannoinen *Mitä on historia ja millaista sen tutkiminen* (Art House 2015) ei ehkä sävyyttänyt nuorempaa tutkijapolvea. Se sai kuitenkin huomiota julkisessa keskustelussa ja on osaltaan muokannut kuvaa historiantutkimuksesta aivan viime vuosina. Hyrkkäsen teok-

seen *Aatehistorian mieli* (Vastapaino 2002) viitataan sattumoisin *Historiallisen Aikakauskirjan* puheena olevan numeron toisessa artikkelissa, juuri "teoreettisen näkökulman" yhteydessä (ks. Antti Harmaisen ja Mikko Kempin artikkeli "Paremmän sosialismin" asialla, alaviite 5).

Nämä "isoisät" vaikuttavat yhä historiantutkijoiden itseymmärrykseen. Tarkoituksemme ei ollut kumota heidän ansioitaan vaan rakentaa niiden pohjalle ja viedä keskustelua eteenpäin, kuten tieteessä yleensä on tapana.

Sivula on oikeassa huomauttaessaan, että artikkeliamme olisi syventänyt historiografisia kysymyksiä Suomessa 2000-luvulla tarkastelliden tutkijoiden (Marja Jalava, Charlotta Wolff ynnä muut) tuotannon kommentointi. Keskustelua onkin hedelmällistä jatkaa muun muassa Sivulan mainitseman Kenneth Partin tuoreen väitöskirjan (Jyväskylän yliopisto 2020) sekä vaikkapa Suomen Historiallisen Seuran tuoreen historiateoksen (SKS 2019) pohjalta (ks. myös Partin artikkeli HAik 2/2020).

Suomalaisten yliopistojen historia-aineissa on erilaisia teoreettisia perinteitä. Olemme ennen kaikkea kiinnostuneita mahdollisimman monipuolisesta teoreettisesta keskustelusta, josta voitaisiin saada tukea laajasti tutkijoille, opiskelijoille ja myös muille tieteenaloille. Itse olemme ajautuneet yleisemmän tieteenfilosofisen kes-

kustelun pariin juuri siksi, ettemme ole omissa väitöskirjahankkeissamme löytäneet ”lähempää” riittävää teoreettista tai historiografista tukea.

Historiografian ja historianfilosofian suhteesta

Sivula esittää keskeisen huomion historian-tutkijoiden identiteetistä: ”He [historiantutkijat] rakentavat tieteellisen itseymmärryksensä pikemminkin laaja-alaisen historiografian kuin historiantutkimuksesta irrotetun historianfilosofian varaan.”

Tämä juuri on ongelma kahdella tavalla. Historianfilosofialla on ongelma, jos historiantutkijat eivät pidä sitä relevanttina. Tämä oli yksi keskeisistä argumenteistamme. Toisaalta historiantutkijoilla on ongelma, jos emme riittävästi tunne alamme kannalta merkityksellistä tieteenfilosofista keskustelua. Jälkimmäisestä ongelmasta huomauttaa myös Kuukkanen kommenttipuheenvuorossaan.

Sivula näyttää ajattelevan, että historiantutkijat itse olisivat parhaita asiantuntijoita arvioimaan kollegoidensa toimintaa ja historiantutkimuksen luonnetta. Kuitenkin juuri historiantutkijat tiedostavat hyvin sen, että jokaisen yhteisön näkemys itsestään on yksipuolinen, vääristynyt ja omaan aikaansa sidottu. Tieteenhistorioitsijat, tieteenhistorioitsijat ja tieteenfilosofit joutuvat muistuttamaan luonnontieteilijöitä siitä, että näiden omat käsitykset tieteenaloistaan ja niiden historiasta ovat usein vajavaisia. Olisikin noloa, jos historiantutkijat itse eivät näkisi tarvetta olla myös ulkopuolisten arvioitavina. Mehän tutkimme muita koko ajan, halusivat he sitä tai eivät.

Historiografia ei riitä tukeutumiskohteeksi kaikille historiantutkijoille. Moni tukeutuu myös yhteiskuntatieteelliseen teoriakeskusteluun. Se on toki hedelmällistä, mutta viittaa myös historian alan sisäisen teoreettisen ja käsitteellisen keskustelun vajavaisuuteen. Historian alan suomalaisista, viimeaikaisista väitöskirjoista löytyy toki monia teoreettisesti ansioituneita, joista Sivula antaakin esimerkkejä. Niistä löytyy kuitenkin myös monta sellaista, jossa teoreettista näkökulmaa on vain vähän.

Sivulan sanonta ”isoisänmurhasta” puolustaa eräässä mielessä paikkaansa. On nimittäin osattava jättää taakse ne kysymykset, joiden merkitys on vähäinen 2020-luvun historioitsijoille. Siksi on erikoista törmätä Sivulan kehotukseen ”painia

positivismin kanssa”. Positivismi on sekä ihmis- että luonnontieteiden filosofian aloilla niin vanhentunutta, ettei siihen ole enää tarpeellista ottaa mitään kantaa. Vaikka tutkimmekin menneisyyttä, tutkimustyö tehdään nykyisyydessä. Siksi on tunnistettava nykyhetkelle olennaiset tieteen- teon perusteita koskevat kysymykset. Niitä hahmottelimme artikkelimme loppupuolella.

Historioitsijan käsityötaito ja sen kysyntä

Kommenttipuheenvuoroissa ei juurikaan tarkasteltu sitä artikkelimme keskeistä huomiota, että muilla tieteenaloilla on kysyntää historiatieteellistä ammattitaitoa kohtaan. Tämä on aineistojen digitoinnin myötä ajankohtaisempaa kuin koskaan. Vaikka edelleenkin historiantutkijat ovat avainasemassa historiallisen tiedon tuottamisessa, historiallisia aineistoja hyödynnetään laajasti ja yhä enemmän muissa ihmistieteissä.

Yhtenä esimerkkinä: uuden ajan alun taloushistorian keskeisenä pidetyn lähdeaineiston, Juutinrauman tullitilien digitalisoituminen on herättänyt kiinnostusta muidenkin tieteenalojen piirissä. Mikäli historioitsija ei ole rakentavana osapuolena mukana muistuttamassa lähdekriittisistä ongelmista, metodologiset lähtökohdat saattavat olla vinoutuneita jo tutkimuskysymyksiä muotoiltaessa.

Sivulan mukaan historiantutkijan käsityötaito perustuu kyvyille yhdistää ”historian, historiankirjoituksen ja historiantutkimuksen” kolme erilaista ”menneisyyden käsittämisen dimensiota”. Hän toteaa, että ”sitä me historioitsijat emme tietenkään paljasta, miten se yhdistäminen todella tapahtuu”.

Tällaista historiantutkimuksen metodologian mytologisoitua emme pidä perusteltuna. Juuri näitä teemoja on käsiteltävä. Olisi sekä historiantutkijoille että muille ihmistieteille virkistävää saada näkemyksiä meiltä historioitsijoilta, miten ”lopputuote”, eli valmis historiantutkimus syntyy. Historioitsijat tutkivat koko yhteiskuntaa – tietentekijöitä ja kaikkia kansalaisia – eivätkä vain toisiaan varten.

Lopuksi

Kuukkanen kysyy kommenttipuheenvuorossaan, voiko historiantutkimuksen tieteellisyydestä käytävän keskustelun keskeisenä huolena olla vain halu pysyä osana tieteen brändiä. Kääntäisimme kysymyksen toisin päin: onko mitään syytä olla

kytkemättä historian tutkimusta tieteen brändiin? Nähdäksemme ei. On selvää, että jotkut haluavat purkaa tämän kytkennän. Muutoin ei mediassa-kaan kyseltäisi, ”onko historian tutkimus tiedettä”.

Haluamme kiittää *Historiallisen Aikakauskirjan* toimitusta valitusta formaatista, jossa artikke-

limme sai perusteellisen, eräänlaisen ”avoimen” vertaisarvioinnin kommenttipuheenvuorojen muodossa. (Nyt ei katsottu olleen kyse muodollisesta vertaisarviointista.)

Ahto Apajalahti & Henri Hannula